

УДК 330.01:336.531(001.13):339.56.055(477):061.1ЄС

Зварич І. Т.

zvarych2810@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2033-5054

д.політ.н., проф.,

професор кафедри менеджменту і маркетингу,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ

Зварич О. І.

olena.zvarych@pnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-5088-7565

д.е.н., доц.,

професор кафедри обліку та оподаткування,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ

ВПЛИВ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ НА ВІТЧИЗНЯНУ ПРАКТИКУ ПОДАЛЬШОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМИ ПОДАТКОВИМИ ТА ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИМИ ПРОЦЕСАМИ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті висвітлюється вплив торговельно-економічних відносин України і Євросоюзу [32] на вітчизняну практику вдосконалення управління фінансово-кредитними та податковими процесами у регіонах України. При цьому із використанням системного і синергетичного підходів та методів аналізу і синтезу, індукції та дедуції, історичного і порівняльного аналізу з'ясовано, що стосунки між ними було започатковано у грудні 1991 року, коли Міністром закордонних справ Нідерландів як головуючої у Європейському Союзі [30] держави у листі від його імені офіційно визнано незалежність України, чим здійснено винятково істотний вплив на забезпечення її якісного економічного зростання, найосновнішими складовими якого є передовсім різні прогресивні структурні зміни у виробництва та раціональні ресурсні пропорції, номенклатура продукції чи послуг, як і комбінування та вдосконалення використовуваного ресурсного забезпечення. Воно базується на відповідних інвестиційних вкладеннях, які задовольняються як внутрішніми, так і позичковими коштами, співвідношення між якими визначається головним чином як податковою політикою та кредитними ставками, так і темпами зростання виробничого потенціалу тощо, тому за сучасних умов особливого значення набуває формування фінансово-інвестиційного механізму забезпечення регіонального розвитку, із використанням якого сьогодні й досягається уся сукупність створених у господарському комплексі регіону доходів, включаючи кошти, що надходять від населення, та фінансові активи, які залучаються зі сторони у результаті їх відповідного перерозподілу. Основний обсяг фінансових ресурсів територій створюється, як відомо, насамперед у матеріальному виробництві – лише незначною їхньою частиною є асигнування, що надходять із фонду оплати праці як податкові платежі населення. А підґрунтям для побудови і функціонування фінансової системи регіону мав би стати саме принцип «розвиватись за рахунок власних доходів» як особливо важливий, зважаючи на необхідність покращення добробуту українських громадян та у контексті нездоланного поступу України у європейський і передовсім саме Європейського Союзу [32], та світовий економічний простори.*

Ключові слова: держава, регіон, кредит і податкова та фінансова системи, як і фінансово-інвестиційний механізм регіонального розвитку.

Zvarych Ihor

zvarych2810@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2033-5054

Doctor of Political Sciences, Professor,

Professor at the Department of Management and Marketing,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk

Zvarych Olena

olena.zvarych@pnu.edu.ua, ORCID ID: 0000-0002-5088-7565

Doctor of Economic Sciences,

Associative Professor, Professor at the Department of Accounting and Taxation,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk

THE INFLUENCE OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION ON THE DOMESTIC PRACTICE OF IMPROVING THE MANAGEMENT OF MODERN TAX, FINANCIAL AND CREDIT PROCESSES IN THE REGIONS OF UKRAINE

Abstract. *Is covered in the article the impact of trade and economic relations between Ukraine and the European Union on the domestic practice of improving the management of financial, credit and tax processes in the region of Ukraine. At the same time, using systematic and synergetic approaches and methods of analysis and synthesis, induction and deduction, it was found that the relationship between these parties was initiated in December 1991, when the Minister of Foreign Affairs of the Netherlands, as the country presiding over the European Union [30; 32], officially recognised the independence of Ukraine in a letter on his behalf, which had a significant impact on ensuring high quality economic growth, the most basic components of which are primarily progressive structural changes in production and rational resource proportions and product/services nomenclature or combining and improving the resource supply used. It is based on investment investments that are met by domestic and borrowed funds, the ratio between which is determined primarily by Tax Policy and credit rates and the growth rate of production potential, etc. Therefore, in modern conditions, the formation of a financial and investment mechanism for ensuring regional development is of particular importance, with the use of which today the totality of income created in the economic complex of the region is achieved, including funds received from the population and financial assets attracted from outside as a result of their redistribution. The main amount of financial resources of the territory is created mainly in material production – only a small part of them is made up of allocations that come from the wage fund in the form of tax payments of the population. And the basis for building and functioning the financial system of the region should be the principle «development at the expense of your own income», which is especially important, given the need to radically improve the wellbeing of modern Ukrainian citizens and in the context of Ukraine's continuous progress in the European, primarily the European Union [32], and the global economic space.*

Keywords: state, region, finance, credit, tax and financial system, and financial and investment mechanism of regional development.

JEL Classification: H70, R11, E51

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-37-02>

Постановка проблеми. У результаті введення в дію Зони вільної торгівлі [31] між Україною та Європейським Союзом [32] нашою державою отримані торговельні преференції у вигляді безмитних тарифних квот для 36 видів товарів, за чотирма видами із

яких були встановлені додаткові обсяги їхньої поставки на європейські ринки [37]. Водночас із цим, не зважаючи на несприятливі економічні обставини, товарна структура експорту України до Євросоюзу впродовж останніх років залишалась в цілому сталою. Близько

його третини займають продукція сільського господарства і харчової промисловості, на другому місці – чорні метали і різні вироби із них, на третьому – електричні та механічні машини. Відносно ж послуг, то у структурі їхнього експорту поруч із переробкою різноманітних матеріальних ресурсів переважають насамперед інформаційно-комунікаційні та транспортні. Одночасно із цим у 2020 році частка держав Євросоюзу у зовнішній торгівлі України досягла 40,7% [34], **тобто вона уникла такого принизливого для неї статусу, як сировинний придаток Європейського Союзу**, та стала його повноцінним партнером у торгівлі як товарами, так і послугами, а у 2022 році обсяги експорту товарів із України до ЄС збільшились у порівнянні із 2021 роком на 4,2% до понад 28,0 млрд доларів США [25; 37], **чим здійснено істотний вплив на економічний розвиток регіонів** як економічного зростання, основними складовими якого головним чином прогресивні структурні зміни у виробництві та раціональні ресурсні пропорції, номенклатура товарів, комбінування і вдосконалення використовуваних ресурсів, яке ґрунтується на інвестиційному забезпеченні, що задовольняється як власними, так і позичковими коштами, співвідношення між якими визначається передовсім податковою політикою, кредитними ставками та темпами зростання виробничого потенціалу тощо. Тому за сучасних умов особливого значення набуває формування ефективного фінансово-економічного механізму забезпечення розвитку регіонів, а це першочергово вимагає розкриття економічної сутності поняття «регіональні фінанси» і обґрунтування джерел їхнього поповнення. Сьогодні його можливо визначити як *сукупність створюваних у господарському комплексі регіону доходів та коштів, які включають надходження від населення і ті фінансові активи, що залучаються зі сторони у результаті їх перерозподілу* [2; 7; 12; 29].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На наше переконання, наводити окремі праці із проблематики *впливу торговельно-економічних стосунків України та Євросоюзу на управління фінансово-кредитними процесами у регіоні*, які давно увійшли у вітчизняний науковий простір, який поповнюється особливо останнім часом, необхідності немає. Вони знайшли своє відображення у нормативно-правових актах України [1–9], у

ґрунтовних публікаціях саме у цьому напрямку таких вчених, як Благун І., Ботвіна Н., Горин В., Даудова Г., Джаман М., Додашев Б., Долішній М., Спіфанов А., Кацедан А., Ковалюк Б., Метеленко М., Мінченко М., Піскунов Р., Романюк М., Чичкало-Кодрацька В.І., Шульга О. [10–25], Белл Д., Беллефламме П., Ламберт Т. і Портер М. [26–28] та в електронних джерелах [29–38]. Водночас із цим потрібно звернути особливу увагу саме на особливості впливу зовнішньої торгівлі на стан регіональної інвестиційно-інноваційної політики і на джерела інвестування регіонів та повноваження територіальних органів управління у контексті використання регіональних, у тому числі фінансових, ресурсів тощо.

Постановка завдання. Одночасно із цим праць, у яких би ця актуальна проблематика аналізувалась у регіональному контексті, все ж обмаль, *що і стало метою розгляду та завданням пропонувано наукової розвідки.*

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи торговельно-економічні відносини між Україною і Євросоюзом саме у контексті їх впливу на вітчизняну практику вдосконалення податкових та фінансово-кредитних процесів у регіонах України, **наголошено на тому, що** основний обсяг фінансових ресурсів території створюється насамперед у матеріальному виробництві – тільки незначну її частину становлять ті асигнування, які надходять із фонду оплати праці через податкові платежі населення. Основне ж місце у їх структурі займає *прибуток*. У регіональний бюджет надходять і кошти, що формуються за рахунок податків та реалізації державної позики. Із запровадженням ринкових стосунків принципово змінилась і роль фінансово-кредитних інвестицій в діяльності регіонів та значно підвищився ступінь їх впливу на господарські процеси. Важливе місце посідає і фінансово-кредитне забезпечення як перспективних, так і поточних планів розбудови територій як передумова їх формування та реалізації. Детальне вивчення складових фінансово-інвестиційного механізму та забезпечення виконання планів надає і можливість ефективніше організувати процес планування та добиватись високого рівня досягнення наперед прогнозованих показників. **Водночас фінансове забезпечення розбудови регіонів характеризуються такими функціями** [20]: *провідною – у залежності від фінансового стану і основних цілей формування перспек-*

тивних та поточних планів; *ресурсною* – як перспективні, так і поточні плани подальшого розвитку регіонів ґрунтуються на конкретних фінансових ресурсах; *координаційною* – залежно від рівня фінансового забезпечення встановлюється співвідношення між окремими завданнями перспективних та поточних планів стосовно регіонального розвитку; *коригувальною* – зміна тих або ж інших показників перспективних і поточних планів здійснюється у залежності від фінансового стану відповідної території; *обмежувальною* – величина відповідних показників як перспективних, так і поточних планів зазвичай обмежується тими чи іншими фінансовими можливостями [10; 13; 20].

У сучасних умовах можливості інвестування подальшого розвитку регіонів мають свої особливості, які завжди потрібно вичерпно враховувати у процесі формування стратегії їхньої розбудови. Фінансова система кожної із територій має ґрунтуватись на вивірених часом принципах територіального самоврядування і соціально-економічної достатності та одночасно безумовно зберігати цілісність і субординацію на усіх рівнях господарського комплексу держави. Потрібно виходити передовсім із відомого концептуального положення, що із використанням фінансово-кредитних методів регулювання необхідно вирішити цілий комплекс завдань поточного та перспективного розвитку, створивши відповідне матеріальне середовище із метою швидкої розбудови ринкових відносин, підтримувати із використанням фінансових інструментів рівновагу в економіці. Основою для побудови і функціонування фінансової системи регіону повинен стати *принцип «розвиватись за рахунок власних доходів»*. Водночас із цим потрібно запровадити стабільний та ефективний порядок формування і використання централізованих та регіональних коштів і чітко визначити бюджетні повноваження органів влади. При цьому основними джерелами та складовими фінансової системи регіонів є їх власні кошти, субсидії, позики банків і різноманітних потужних міжнародних фінансових, у тому числі різного спрямування інвестиційних організацій тощо [2; 7; 10; 17; 20].

Інституціональними інвесторами розглядаються як інвестиційні та комерційні банки, так і інвестиційні компанії або ж фонди, промислові чи фінансові корпорації тощо.

Ними формується відповідний збалансований інвестиційний портфель, орієнтований головним чином на територіальні сегменти інвестиційного ринку, у яких забезпечується як економічна, так і політична стабільність у довгостроковому періоді та відповідні гарантії із належного захисту інвестицій. Розподіл інвестиційного бюджету здійснюється за *принципом збалансованості*. Експертною оцінкою інвестиційної привабливості на регіональному рівні охоплюються використання місцевої інфраструктури, податки та збори, як і місцеві умови та обмеження господарської діяльності. Не менш важливим джерелом інвестування розвитку регіонів є *банківський кредит, який має три такі основні властивості*: здатність до планомірного повернення і збереження отриманих позичкових коштів як матеріального носія кредитних відносин та нарахування відсотків. Одночасно із цим ще одним із важливим джерелом накопичення грошових коштів для фінансування витрат на розвиток на державному та на регіональних рівнях є і система місцевих податків та зборів і усіх інших обов'язкових платежів, *яка в Україні є складовою податкової системи та джерелом доходів місцевих бюджетів*, до яких відносяться обласні, міські, районні, районні у містах і селищні та сільські, що формуються за рахунок різних податків і зборів та інших обов'язкових платежів (регулюючих і закріплених за ними (*власних*) джерел [2; 7; 17; 18; 20; 29].

Конституція, Закони України та підзаконні акти [1–9] надають доволі широкі владні повноваження регіональним органам управління саме з питань використання різних регіональних ресурсів, зокрема, фінансових. Відтак, із метою розвитку системи управління регіональними фінансовими ресурсами створено законодавчу основу формування бюджетних коштів і сформовано систему інвестиційних структур із обслуговування руху фінансових ресурсів: *банківська мережа* [38], *Державна казначейська служба* [33] та *органи фіскальної служби* [35]; ухвалено нормативно-правові акти, які регулюють виконання функцій кожною із цих структур. Водночас у процесі формування і використання фінансових активів потрібно враховувати особливості територій, що визначаються обсягами та структурою державних фінансових ресурсів – у регіонах із більшою податковою базою значно збільшуються і

можливості органів влади із розподілу та перерозподілу бюджетних коштів. Ще однією із істотних територіальних особливостей як формування, так і використання фінансових активів є участь регіонів у загальнодержавних інвестиційних та економічних програмах [20]. **Одночасно із цим формування податкової та фінансово-кредитної політики для забезпечення розбудови територій повинне ґрунтуватись на таких визначальних положеннях** [2; 7; 11; 20]:

1. Фінансово-кредитну і податкову політику можливо визначити як цілий комплекс заходів із використання різних елементів регіональної економічної системи, які спрямовуються на формування соціально орієнтованої ринкової економіки із врахуванням їхнього найтіснішого взаємозв'язку та взаємодії. Обов'язковими умовами селективної державної підтримки є чіткий контроль за цільовим використанням коштів і відповідальність користувачів за взяті зобов'язання. Серед важливих видів такої підтримки – податкові кредити як за державними, так і місцевими податками, державні гарантії у різних формах, організація програм та проектів зі змішаним фінансуванням: з різних бюджетів і приватних інвестицій, тимчасові цільові пільги щодо обмежень тарифів та надання територіям статусу зон найбільшого сприяння із набором пільг тощо.

2. Важливо особливо зазначити, що наявність загальної законодавчої бази стосовно неплатоспроможності підприємств створює усі належні умови для здійснення цивілізованої процедури банкрутства. Разом із цим активізація цього процесу можлива за умови розробки і ухвалення додаткових нормативно-правових актів, які б відображали специфіку застосування такого механізму до різних підприємств у депресивних регіонах і підприємств-монополістів та із соціального захисту працівників підприємств-банкрутів у межах регіону.

3. Для прийняття рішення відносно реорганізації підприємств повинні оцінюватись як їхнє значення для національної економіки, так і поточний фінансовий стан (коефіцієнти ліквідності, незалежності, фінансової місткості та ін.) і стан основних виробничих засобів та потужностей і рівень технології та сукупні затрати на виробництво і забезпечення конкурентоспроможності продукції та попит на неї у поточному періоді або ж і у подальшій перспективі.

4. Обираючи принципи та методи податкової системи, варто виважено підходити до податків, що встановлюються на місцевому рівні. Це потрібно головним чином саме для того, щоб не допустити платежів, які недопустимо запроваджувати у державі із соціально орієнтованою економікою, і з метою обмеження намагань місцевих органів влади недобросовісно використовувати виняткове геополітичне положення чи особливі переваги щодо природних багатств або інші чинники, незалежні від місцевих органів влади, але дають їм змогу диктувати умови іншим, перекладаючи на них податковий тягар [7; 20].

Місцева податкова система повинна базуватись на таких ключових положеннях: запровадження обґрунтованих ставок оподаткування тих видів податків, що стимулювали б легалізацію тіньового сектора економіки; чітке розмежування повноважень між центральною владою та різними локальними (місцевими) органами самоврядування із їхнім наділенням нормотворчими повноваженнями, у тому числі відносно управління місцевими справами, та відповідне регулювання соціально-економічних процесів на територіях, які підконтрольні різним місцевим органам; надання права на формування ними самостійних місцевих бюджетів за рахунок власних джерел доходів (податки і субсидії тощо); відповідність усіх положень ухвалених місцевими органами влади нормативно-правових актів чинному законодавству України; визнання нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування та пов'язаних із ними усіх судових рішень місцевою владою, включаючи і усі інші регіони; ухвалення та реалізація прийнятих державних рішень кожним із місцевих органів влади у межах їхньої безпосередньої компетенції [10; 11; 13; 19–21].

У належному стимулюванні соціально-економічного і культурного розвитку території та окремих видів діяльності відповідними місцевими органами влади **із метою стимулювання соціально-економічного можуть використовуватись і такі податкові пільги:** звільнення від оподаткування на певний період як нових споруд, так і реконструйованих та розширених будівель; із метою стимулювання будівництва певних видів житла встановлення його звільнення від оподаткування на термін від 10 до 20 років; пільгове оподаткування того майна, яке належить як центральним та місцевим органам влади, так і різним

неприбутковим організаціям та благодійним фондам [7; 13–17; 23–28].

Виходячи із відповідної економічної оцінки як фінансового стану, так і визначальних принципів самофінансування, можливо визначити показники рівня його розвитку в умовах переходу до ринкової економіки, які залежать головним чином від їхньої питомої ваги у загальному обсязі усіх фінансових ресурсів із власних джерел. У практиці економічно розвинених держав він вважається високим, якщо досягає більше 60.0%. *Коефіцієнт самофінансування [20] зазвичай розраховують за такою формулою:*

$$P_c = D_T / K + D' \cdot 100\%,$$

де P_c – коефіцієнт самофінансування;

D_T – регіональні цільові ресурси та різноманітні грошові накопичення, що залишаються на території регіону;

K – кредитні ресурси;

D' – додаткові надходження фінансових ресурсів у ті чи інші господарства, які розташовуються у межах відповідної території [16; 20]

Окрім різних податків і зборів та усіх інших обов'язкових платежів, до місцевих бюджетів надходять як субвенції, так і субсидії із вищестоящих бюджетів [2; 20; 29]. Значну питому вагу у їх доходах складають поступлення від загальнодержавних податків за нормативами, що затверджуються Верховною Радою України. *Із врахуванням саме цього різні податки за економічною класифікацією можливо звести у таких дві групи:* прямі, які включають усі види прибуткових податків, та непрямі, до яких зазвичай відносять податок на додану вартість і акцизні платежі. У відповідності із цим потрібно чітко визначити найзагальніші принципи оподаткування та різноманітні збори, що знаходяться у спільному віданні центральних і місцевих органів, принципи встановлення доцільних місцевих податків та зборів відповідними органами місцевого самоврядування. При цьому доцільно обмежити число основних податків, зокрема, залишивши лише податки на додану вартість, на прибуток, прибутковий податок із фізичних осіб, на нерухомість та акції. Вони можуть бути і спільними для державного та відповідних місцевих бюджетів із чітким визначенням їхніх належних відрахувань до кожного із них [2; 7; 10; 12; 16; 20; 29].

Отже, оподаткування підприємств та інших суб'єктів господарювання повинне ґрунтува-

тись на відповідних принципах. Водночас із цим його потрібно застосовувати насамперед як засіб суспільного регулювання використання усіх видів виробничих ресурсів – основних виробничих засобів, землі та природних багатств і трудових ресурсів, адже до державного бюджету, окрім відповідної частини прибутку, надходить як уся абсолютна і диференціальна ренти (I+II) та державні фонди соціального страхування, так і увесь обсяг податку на додану вартість. Податкова політика повинна спрямовуватись не на вже, на жаль, узвичаєну акцизну практику вилучення коштів у підприємств та населення до державного бюджету, як це дотепер і відбувається, а виконувати стимулюючі функції розвитку тих виробництв, якими випускається щонайбільше потрібна для суспільства продукція, добиваючись щонайвищих показників її ефективності та якості. Для цього потрібно, по-перше, за рахунок менших ставок податку на прибуток стимулювати ті підприємства, якими самостійно розширюються або ж створюють додаткові потужності як для виробництва, так і збереження та транспортування товарів, які на цей час потрібні суспільству (*інвестиційний кредит*). По-друге, за істотно меншими ставками податку має оподатковуватись прибуток компаній, якими виготовляються ресурсозберігаючі технологічні комплекси на замовлення держави і за рахунок власних джерел. Хоч на початках це призведе до деякого зменшення доходів централізованих фондів грошових ресурсів, але за належного обліку інвестицій компанії дуже швидко отримають приріст реальних виробничих потужностей та високі ресурсозберігаючі технології. Такі ж принципи доцільно застосовувати і у разі розширення виробництва екологозахисних, особливо без- та маловідходних технологій як винятково важливих для сучасного виробництва ефективних, зокрема, енерго- і ресурсоощадливих виробничих підприємств [7; 12–17; 20].

У відповідності із бюджетним законодавством України державний та місцеві бюджети є незалежними [2; 29], а їхні доходи формуються як за рахунок закріплених, так і регулюючих податків, які передаються у місцеві бюджети як відрахування від податків та доходів із вищестоящего бюджету для їх належного збалансування. Ним визначається і те, що усі місцеві бюджети забезпечують необхідними коштами передовсім економічний та

соціальний розвиток, який здійснюється як місцевими органами державної влади, так і органами державного управління. Одночасно із цим встановлюються усі джерела доходів місцевих бюджетів та передбачається перерозподіл накопичень із економічно розвиніших територій у регіони, які у бюджетному відношенні не є самодостатніми. Із цією метою у цілковитому розпорядженні усіх місцевих бюджетів пропонується залишати відповідну частину загальнодержавних податків і зборів та інших платежів. Окрім цього, із вищестоящих бюджетів у місцеві можуть передаватись і кошти як дотації, субвенції та субсидії. Проте, передбачені законом заходи не вирішують бюджетних проблем у регіонах однаковою мірою, оскільки їхня дохідна база має великі відмінності. В одних регіонах, де розташовуються рентабельні підприємства, є надлишок доходів, а в інших дохідна база яких менша, покриття видатків доходами місцевого рівня не забезпечується, тож потрібні дотації чи субвенції. Водночас із цим перерозподіл доходів між бюджетами різних територій є досить складною проблемою. Він став тим чинником, що впливає на розміщення і співвідношення витрат між резидентами та нерезидентами, при цьому супроводжуючись диференціацією оподаткування між різними регіонами. Формування як доходів, так і видатків територіальних бюджетів залежить від рівні потреб та їх задоволення і від ролі місцевих органів влади, яку вони відіграють в управлінні економікою, та від розподілу відповідальності як між місцевими органами влади, так і підконтрольними їм суб'єктами господарської діяльності [2; 7; 17–20; 29].

Аналіз усіх витрат місцевих бюджетів свідчить про те, що переважають ті чинників, які сприяють їхньому збільшенню. А причин цього багато, серед яких них – застарілі місцеві комунікації та житловий фонд, ще не розвинена система суспільно необхідних послуг і недостатня матеріальна база місцевих підприємств тощо. Істотні витрати пов'язані як із розвитком підприємництва, так і зростанням безробіття та розширенням індивідуального житлового будівництва. Спорудження об'єктів соціально-культурного і побутового призначення теж потребує відповідного збільшення загальних затрат. Окрім цього, будуть зростати витрати, спрямовані на контроль за водопостачанням та навколишнім середовищем. Із метою докорінного зростання рівня

забезпечення громадян потрібними їм соціальними послугами важливо виділяти значно більше коштів на освіту, охорону здоров'я і підтримку найменш соціально захищених категорій населення, серед яких й безробітних, підготовку та перепідготовку кадрів і відповідну організацію системи профорієнтації молоді. Надзвичайно гострі економічні проблеми сьогодення істотно загострюють соціальну напругу, отже їхнє врегулювання не варто відкладати на невизначений період. Зрозуміло, що покриття всезростаючих витрат не може компенсуватись тільки із державного бюджету, відтак, гостро постає питання пошуку різних додаткових джерел для їхнього покриття безпосередньо у регіонах, якими можуть стати активна грошова приватизація та виділення винятково на конкурсних засадах комерційним підприємствам різних ділянок для будівництва і пайова участь у різного роду підприємств у належному розвитку інфраструктури. На регіональному рівні мають здійснюватися різні програми розбудови житлово-комунального господарства та формуватись базова ринкова інфраструктура і енергетична політика, а тому є надзвичайно важливим сформувати такі бюджетні та податкові стосунки, які б вичерпно відповідали найближчим цілям належної стабілізації економіки, тобто і використання фінансових ресурсів, окрім залежності від методів як стратегічного, так і політичного управління, потребує більш досконалих методів оперативного механізму процесів руху ресурсів. До такого управління фінансовими ресурсами території належать функції планування та наповнення бюджету і відповідного використання місцевих коштів під час їхнього руху у системі платник податку – банківська установа – бюджет регіону – розпорядник коштів – їхній отримувач. Одночасно із цим на кожному із цих етапів формування витрат регіональних фінансових ресурсів є свої дуже гострі проблеми. **Таким чином, структура управління територіями передбачає такі підрозділи, які забезпечують їхню податкову та фінансово-кредитну політику** [7; 14; 17]:

1) **Департамент фінансів обласної державної адміністрації** [20; 36], який планує та належно аналізує стан виконання регіональних бюджетів, як і відповідне фінансування економічної, соціальної та культурної сфер регіону;

2) *Територіальні органи Державної фінансової служби у регіоні*, що забезпечують дотримання вимог законодавства України відносно податкової політики і надходження планових поступлень до усіх бюджетів [13; 20; 35];

3) *Головне управління Державної казначейської служби України в області* – обслуговує рух та контролює використання бюджетних коштів [33].

Департамент фінансів обласної державної адміністрації [36] – це її структурний підрозділ, який підпорядковується голові обласної державної адміністрації та Міністерству фінансів України. Ним забезпечується реалізація державної бюджетної, податкової та фінансової політики на відповідній території, вичерпно керуючись у своїй діяльності Конституцією України [1] і законодавством

України, у тому числі Бюджетним кодексом України [2; 7; 20; 29], постановами Верховної Ради України та нормативними актами Президента України [8] і Кабінету Міністрів України [9] та інструктивними документами Міністерства фінансів України і голови обласної державної адміністрації та рішеннями обласної ради, розробляє обласний бюджет, як і забезпечує його виконання (рис. 1). У тісній взаємодії із іншими структурними підрозділами обласної державної адміністрації та із органами місцевого самоврядування і суб'єктами економіки регіону здійснює підготовку відповідно обґрунтованих пропозицій стосовно концентрації фінансових ресурсів саме на пріоритетних напрямках розвитку територіальної економіки та відповідного фінансового забезпечення як державних гарантій із соціального захисту населення,

Рис. 1. Структура Департаменту фінансів облдержадміністрації

Джерело: [20; 36]

так і вдосконалення відповідних фінансових відносин держави із підприємствами усіх форм власності та різних методів фінансового і бюджетного планування та фінансування різних витрат місцевих бюджетів. Водночас із цим він є головним контролюючим органом із дотримання законодавства у бюджетній сфері регіонів саме у частині як формування та виконання місцевих бюджетів, так і використанням виділених бюджетних коштів. **Із метою забезпечення такої ролі департамент здійснює такі визначальні завдання і функції** [2; 20; 36]:

– у взаємодії із департаментом економіки та іншими структурними підрозділами обласної державної адміністрації, головним управлінням статистики в області та управліннями структурами міст і районів регіону розробляє баланс фінансових ресурсів території, аналізуючи тенденції розвитку фінансової бази і враховуючи їх у процесі складання проекту обласного бюджету;

– організовує роботу, пов'язану із підготовкою проекту обласного бюджету, розробляє порядок та строки подання райдержадміністраціями і виконкомом міськрад (міст обласного значення) матеріалів до проекту обласного бюджету та прогнозні розрахунки для визначення частини загальнодержавних податків і зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів міст обласного значення і районних у регіоні; складає належний проект обласного бюджету та готує пропозиції відносно нормативів відрахувань частини загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів міст обласного значення і районних у регіоні; визначаючи розміри щоденних відрахувань трансфертів та подає їх на розгляд обласної державної адміністрації;

– разом із райдержадміністраціями і міськвиконкомом та фіскальною службою шляхом щоденного контролю і підрахунків організовує виконання дохідної частини місцевих бюджетів та вносить пропозиції із її наповнення як за рахунок різних традиційних, так і нетрадиційних джерел фінансування;

– із залученням усіх районних державних адміністрацій та міських виконавчих комітетів здійснює зведення бюджетів, які входять до бюджету області, подаючи їх у встановлені терміни до Міністерства фінансів України;

– шляхом постійного нагляду і моніторингу усіх фінансових операцій на території

регіону забезпечує захист фінансових інтересів та контролює у межах своєї компетенції виконання кожного акту бюджетного законодавства;

– здійснює належний контроль за надходженнями доходів до бюджету і коштів до спеціальних фондів та за правильністю використання компаніями і різними установами та організаціями виділених для них з обласного бюджету асигнувань і коштів, що передбачаються у відповідних спеціальних фондах;

– складає план доходів та видатків обласного бюджету із їх помісячним розподілом і забезпечує його виконання, приймає рішення про рух коштів у межах річних бюджетних асигнувань та здійснює у встановленому порядку взаємні розрахунки обласного бюджету із державним і з бюджетами районів та міст обласного значення, перераховуючи місцевим бюджетам усі належні їм як дотації, так і субвенції за встановленими Мінфіном України нормативами;

– подає облдержадміністрації обґрунтовані пропозиції із розподілу показників Державного бюджету за чисельністю працівників та загальними обсягами витрат та фондом оплати праці як між облдержадміністрацією, так і її усіма структурними підрозділами та районними державними адміністраціями;

– одержуючи щомісячні повідомлення від усіх структурних підрозділів облдержадміністрації, райдержадміністрацій і банківських установ, здійснює відповідний контроль за належним виконанням обласного бюджету та за додержанням банківськими установами його касового виконання за доходами;

– здійснює бухгалтерський облік виконання обласного бюджету і тих змін, які вносяться в установленому порядку до нього із доходів та видатків;

– аналізує як щомісячні, так і кварталні та річні звіти стосовно виконання бюджетів районів і міст обласного значення та кошторисів видатків кожного структурного підрозділу облдержадміністрації, установ і організацій, що фінансуються із обласного бюджету та складає зведені звіти щодо виконання бюджетів, що входять до бюджету області, подаючи його Мінфіну України і Державній казначейській службі України та звітується перед облдержадміністрацією відносно процесу постатейного виконання обласного бюджету;

– контролює здійснення виплат та відшкодування коштів за рахунок місцевих бюджетів

(їхню правильність у відповідності із чинним законодавства);

– подає пропозиції обласній раді із питань місцевих податків і зборів;

– за дорученням облдержадміністрації розглядає матеріали про надання відповідно до законодавства окремим категоріям платників пільг за податками та платежами до обласного бюджету і готує пропозиції із цього питання;

– здійснює підготовку пропозицій та висновків із фінансових питань і бере участь у їхньому вирішенні при зміні форми як державної, так і комунальної власності через своїх представників у роботі комісії із приватизації об'єктів;

– разом із територіальним управлінням Державної комісії України з цінних паперів і фондового ринку та іншими формуваннями здійснює роботу зі створення ринку цінних паперів в області, аналізує його вплив на фінансовий стан регіонального господарського комплексу і, відповідно, на грошовий обіг;

– подає обласній раді належно обґрунтовані пропозиції та відповідну документації відносно як випуску, так і розміщення місцевих позик та грошових, речових і грошово-речових лотерей та контролює хід здійснення цієї роботи;

– здійснює моніторинг розрахунків місцевих бюджетів за енергоносії, методичну роботу із цих питань, готує пропозиції із їх фінансування і подає цю інформацію як Міністерству фінансів України, так і облдержадміністрації;

– аналізує використання бюджетними установами іноземної валюти, про що звітує перед Міністерством фінансів України та облдержадміністрацією, і бере участь у розробці пропозицій стосовно удосконалення законодавства як у сфері зовнішньоекономічної діяльності, так і щодо валютного регулювання;

– у взаємодії зі структурними підрозділами облдержадміністрації та райдержадміністраціями і міськвиконкомом здійснює фінансування у межах наявних фінансових ресурсів затверджених бюджетом заходів із розвитку житлово-комунального господарства, агропромислового комплексу, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, спорту, науки, культури та охоронно-природних заходів і соціально-економічних програм та інших галузей;

– спільно із органами Державної казначейської та Державної фіскальної служб проводить різні комплексні перевірки виконання бюджетів усіх рівнів, контролює цільове і ефективно використання виділених бюджетних коштів;

– бере участь у розробці заходів із удосконалення структури місцевих органів виконавчої влади, здійснюючи контроль за витрачанням коштів на їхнє утримання та подає пропозиції із приводу чисельності, фонду оплати праці працівників і витрат на утримання усіх місцевих органів виконавчої влади;

– разом зі структурними підрозділами обласної державної адміністрації здійснює перевірки на підприємствах, в організаціях і установах комунальної власності та бюджетних установах чіткого дотримання єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку і звітності, визначених Мінфіном України;

– аналізує діяльність фінансових управлінь райдержадміністрацій та виконкомів міських рад (міст обласного значення), надаючи їм методичну і практичну допомогу та вживає ефективних заходів із вдосконалення їх роботи;

– здійснює розподіл фінансових ресурсів між підпорядкованими йому фінансовими органами і контролює використання ними виділених коштів та складає зведені звіти і баланси стосовно виконання кошторису витрат на їх утримання, які подає Мінфіну України, інформуючи і облдержадміністрацію;

– здійснює систематичну роботу із усіх питань професійної підготовки та перепідготовки кадрів для відповідних фінансових органів у своєму регіоні;

– організовує своєчасний і якісний розгляд різних пропозицій та заяв і скарг громадян та підприємств, установ і організацій та вживає необхідних заходів із невідкладного усунення пов'язаних із їх виникненням проблем [36].

Департамент фінансів може мати і деякі інші функції, відносно як податкової, так і фінансово-кредитної політики, які до цього ж можуть змінюватись у процесі реформування діяльності органів влади, однак при цьому у підсумку вони все ж охоплюють зазначену проблематику. Для того, щоби він успішно виконував справді досить непрості завдання із формування, наповнення та використання місцевих бюджетів і фінансового забезпечення розвитку економіки та соціально-куль-

турної сфери території чинне законодавство передбачає надання йому необхідних прав і повноважень, у першу чергу право одержувати від кожного із структурних підрозділів обласної та районних державних адміністрацій і виконавчих комітетів міських рад (міст обласного значення) та суб'єктів господарювання незалежно від форм їхньої власності матеріали, які призначаються як для формування бюджету області та обласного бюджету, так і здійснення контролю за його виконанням. Цьому ж департаменту надані й повноваження відносно обмеження, а у необхідних випадках і припинення фінансування із обласного бюджету підприємств, установ та організацій за виявлення ним фактів незаконного і нецільового використання бюджетних коштів, за неподання звітів про їх витрачання чи іншої державної звітності та повідомляє стосовно цього керівників структурних підрозділів обласної державної адміністрації та інших головних розпорядників коштів і застосовує у межах компетенції санкції, що визначені чинним законодавством України [2; 7; 36].

На відміну від системи конфіденційних стосунків банківських установ або комерційних суб'єктів економічної діяльності, департамент фінансів наділяється і правом одержувати від установ банків відомості відносно стану поточних бюджетних рахунків підприємств, організацій та установ. Він може залучати спеціалістів інших підрозділів облдержадміністрації, підприємств і організацій та об'єднаних громадян (за погодженням із їхніми керівниками) до розгляду питань, які належать до його компетенції. Для здійснення відповідного контролю за використанням бюджетних коштів департаментом проводяться у різних структурних підрозділах місцевих органів виконавчої влади та на підприємствах, в організаціях і в установах комерційних банків та усіх інших фінансово-кредитних установах незалежно від форм їх власності перевірки фінансово-бухгалтерських документів, звітів, планів і кошторисів, що пов'язані із зарахуванням, перерахуванням та використанням бюджетних коштів, як і отримувати у процесі їхнього проведення відповідні у цих випадках довідки, пояснення та інші, необхідні для прийняття обґрунтованих рішень, відомості.

До повноважень цього департаменту відноситься і право відкривати в установах та в органах Державного казначейства України реєстраційні та небюджетні рахунки із метою

обслуговування обласного бюджету за загальним і спеціальним фондами та утримання апарату управління і надавати дозволи та довідки про їхнє відкриття усім головним розпорядникам бюджетних коштів і підприємствам та установам, які фінансуються або отримують кошти із обласного бюджету. Одночасно із цим потрібно підкреслити, що він у випадку виконання притаманних йому функцій співпрацює з усіма іншими структурами місцевих органів виконавчої влади і органами місцевого самоврядування та відповідними підприємствами і організаціями та установами і місцевими державними фіскальними органами, органами Держфінінспекції та Державної казначейської служби України, банківськими установами, органами внутрішніх справ, суду і прокуратури та іншими контролюючими органами [2; 36].

Департамент фінансів облдержадміністрації очолюється директором, який призначається на посаду і звільняється із посади головою обласної державної адміністрації за попереднім погодженням із Міністерством фінансів України. Він має заступників (рис. 1), які за його поданням призначаються на посаду та звільняються із посади головою обласної державної адміністрації теж за таким же погодженням. Директором департаменту здійснюється керівництво його поточною діяльністю, він персонально відповідає за виконання усіх покладених на департамент завдань, визначаючи і ступінь відповідальності кожного із заступників директора департаменту та керівників його кожного структурного підрозділу. Він подає Міністерству фінансів України на затвердження відповідні структуру і штатний розпис департаменту у межах граничної чисельності, фонду оплати праці працівників та виділених асигнувань на його утримання і затверджує положення про структурні підрозділи та функціональні обов'язки працівників і розпоряджається коштами у межах затвердженого кошторису витрат на його утримання. Директор департаменту призначає на посаду та звільняє із посади усіх його працівників, видає у межах своїх повноважень накази і службові розпорядження та контролює їх виконання [20; 36].

Із метою належного вирішення питань реалізації державної фінансової політики у департаменті створюється колегія у складі директора департаменту (її голова) його заступників та інших працівників. Її склад

затверджується головою обласної державної адміністрації за поданням його директора. У поточній діяльності він використовує потенціал розташованих у регіоні наукових і науково-дослідних установ. Для розробки наукових рекомендацій та висновків про розвиток фінансової системи регіону і наукового обґрунтування вирішення питань бюджетної, кредитної та податкової політики у департаменті можуть створюватись наукові ради і комісії за участі учених-фахівців із профільних галузей знань фінансово-економічного спрямування [12; 17; 20; 29; 36].

Департамент утримується за рахунок коштів Державного бюджету України. Гранична чисельність та фонд оплати праці працівників та видатки на його утримання затверджуються Міністерством фінансів України. Він є юридичною особою і має самостійний баланс, рахунки в установах банків та печатку із зображенням Державного герба України і своїм найменуванням [20; 36].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. *Відносини України і Європейського Союзу* розпочались у грудні 1991 року, коли Міністром закордонних справ Нідерландів як на той час головною у ньому держави у листі від його імені **офіційно визнано незалежність України**, чим здійснено істотний вплив на забезпечення її якісного економічного зростання. При цьому за сучасних обставин особливого значення набуває формування **ефективного фінансово-інвестиційного механізму забезпечення регіонального розвитку**, із використанням якого досягається уся сукупність доходів, створюваних у господарському комплексі регіону, включаючи кошти, які надходять від населення, та активи, що залучаються зі сторони у результаті їх відповідного перерозподілу. Разом із цим основний обсяг фінансових ресурсів територій створюється насамперед у матеріальному виробництві поруч із тим, що асигнування, які надходять із фонду оплати праці як податкові платежі населення, складають лише незначну їх частину.

Фінансова система територій повинна ґрунтуватись на вивірених часом принципах територіального самоврядування і соціально-економічної достатності та одночасно безумовно зберігати цілісність і субординацію на усіх ієрархічних рівнях господарського комплексу держави. А необхідно виходити передовсім із відомого концептуального

положення про те, що із використанням фінансово-кредитних методів регулювання потрібно вирішити цілий комплекс завдань як поточного, так і перспективного розвитку, створивши матеріальне середовище для пришвидшеної розбудови ринкових стосунків та з використанням фінансових інструментів рівновагу в економіці. ***А підґрунтям побудови і функціонування фінансової системи регіону повинен стати принцип «розвиватись за рахунок власних доходів»*** як особливо важливий, зважаючи на необхідність кардинального покращення добробуту громадян України та у контексті її безупинного поступу у європейський, ***насамперед Європейського Союзу, як і світовий економічний та політичний простори.***

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України (зі змін.). Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).
2. Бюджетний кодекс України (зі змін.). Затверджений Законом України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).
3. Господарський кодекс України (зі змін.). Затверджений Законом України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).
4. Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII «Про зовнішньо-економічну діяльність». URL: <https://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).
5. Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII «Про інвестиційну діяльність». URL: <https://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).
6. Закон України від 1 липня 2010 року № 241-VI «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». URL: <https://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).
7. Податковий кодекс України (зі змін.). Затверджений Законом України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).
8. Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони від 14 вересня 2020 року «Про стратегію національної безпеки України». URL: <https://president.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 1106 «Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною з однієї

сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніх держав-членів». URL: <https://kmu.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).

10. Благун І.С., Кацедан А.В. Моделювання взаємозалежності чинників регіональної конкурентоспроможності з її потенціалом розвитку. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 324–334.

11. Ботвіна Н.О. Механізм формування й реалізації фінансової політики в умовах кризових деформацій економічного простору. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 8. С. 140–145.

12. Горин В.П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування: моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 516 с.

13. Джаман М.О. Теорія економіки регіону. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 384 с.

14. Дмитришин Л., Зварич О. Оцінка конкурентоспроможності регіону у контексті використання людського капіталу. Intern. scien. conf. Economy and Management: Modern Transformation in the Age Globalization, March 23, 2018. Klaipeda, Lithuania : Baltic Publishing, 2018. P. 81–84.

15. Дмитришин Л.І., Зварич О.І. Формування концепції економічного розвитку регіону і регіональна конкурентоспроможність. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Економіка*. Вип. 25. Івано-Франківськ : Плай, 2020. С. 7–13.

16. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети. Київ : Наукова думка, 2006. 512 с.

17. Єпіфанов А.О., Мінченко М.В., Додашев Б.А. Управління регіоном / за заг. ред. докт. економ. наук Єпіфанова А.О. Суми : ДНВЗ «УАБС НБУ», 2008. 361 с.

18. Зварич І.Т. Державне регулювання економічного зростання: інститути, механізми, інфраструктура (регіональний зріз). Київ : Вид-во «АртЕк», 2009. С. 49–53; 111–135; 186–290.

19. Зварич І.Т., Зварич О.І. Регіон у системі міжнародних конкурентних відносин. *Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 11. Івано-Франківськ : Плай, 2015. С. 33–38.

20. Зварич І.Т., Зварич О.І., Хома В.Б. Управління соціально-економічним розвитком регіону. Вид-во «ПП Супрун В.П.», 2019. С. 59–98; 105–141; 150–184; 270–287.

21. Ковалюк Б.І. Фінансово-кредитні інструменти стимулювання розвитку малого підприємництва. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. С. 130–134.

22. Метеленко Н.І., Шульга О.П. Концептуалізація поняття «фінансовий механізм». *Економіка та управління підприємствами*. 2016. Вип. 10. С. 171–179.

23. Піскунов Р.О., Даудова І.В. Реалізація фінансового механізму в умовах трансформаційних процесів на місцевому рівні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 2 (33). С. 249–258.

24. Романюк М.Д. Економіка регіону: сучасні тенденції та особливості розвитку. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Економіка*. 2012. № 9. С. 3–10.

25. Чичкало-Кодрацька І.Б. Сучасний стан і проблеми торгівлі України з Європейським Союзом. URL: <https://conf.ztu.edu.ua> (дата звернення: 07.07.2023).

26. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. Harper Colophon Books, 2002. 616 p.

27. Belleflamme P., Lambert T., Schwiembacher A. Crowdfunding: Topping the right crowd. *Journal of Business Venturing*. 2014. Vol. 29 (5). P. 585–609.

28. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Пер. з англ. Наталії Кошманенко. Київ : «Наш формат», 2020. 416 с.

29. Бюджет. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).

30. Договір про Європейський Союз. URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 07.07.2023).

31. Європейська асоціація про вільну торгівлю. URL: <https://geneva.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).

32. Європейський Союз. URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 07.07.2023).

33. Оприлюднено «Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом». URL: <https://kmu.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).

34. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: treasury.gov.ua (дата звернення: 07.07.2023).

35. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).

36. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).

37. Офіційний сайт Департаменту фінансів Івано-Франківської обласної державної адміністрації. URL: <https://if.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).

38. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 07.07.2023).

REFERENCES

1. Konstytutsiia Ukrainy (zi zmin.). Pryiniata na p'iatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia

1996 [Constitution of Ukraine (as amended). Adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996]. Available at: <https://zakon1.rada.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

2. Biudzhetni kodeks Ukrainy (zi zmin.). Zatverdzeni Zakonom Ukrainy vid 8 lypnia 2010 no. 2456-VI [Budget Code of Ukraine (as amended). Approved by the Law of Ukraine dated July 8, 2010 No. 2456-VI]. Available at: <https://zakon2.rada.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy (zi zmin.). Zatverdzeni Zakonom Ukrainy vid 16 sichnia 2003 no. 436-IV [Economic Code of Ukraine (as amended). Approved by the Law of Ukraine dated January 16, 2003 No. 436-IV]. Available at: <https://zakon2.rada.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

4. Zakon Ukrainy vid 16 kvitnia 1991 no. 959-XII «Pro zovnishno-ekonomichnu diialnist» [Law of Ukraine dated April 16, 1991 No. 959-XII "On Foreign Economic Activity"]. Available at: <https://zakon2.rada.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

5. Zakon Ukrainy vid 18 veresnia 1991 no. 1560-XII «Pro investytsii-nu diialnist» [Law of Ukraine dated September 18, 1991 No. 1560-XII "On Investment Activity"]. Available at: <https://zakon2.rada.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

6. Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2010 no. 241-VI «Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky» [Law of Ukraine dated July 1, 2010 No. 241-VI "On the principles of domestic and foreign policy"]. Available at: <https://zakon2.rada.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

7. Podatkovi kodeks Ukrainy (zi zmin.). Zatverdzeni Zakonom Ukrainy vid 2 hrudnia 2010 no. 2755-VI [Tax Code of Ukraine (as amended). Approved by the Law of Ukraine dated December 2, 2010 No. 2755-VI]. Available at: <https://zakon2.rada.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

8. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 no. 392/2020 «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony vid 14 veresnia 2020 «Pro stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [Decree of the President of Ukraine dated September 14, 2020 No. 392/2020 "On the decision of the National Security and Defense Council dated September 14, 2020 "On the national security strategy of Ukraine"]. Available at: <https://president.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 zhovtnia 2017 no. 1106 «Pro implementatsiiu Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnikh derzhav-chleniv» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 25, 2017 No. 1106 "On the implementation of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand,

and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states"]. Available at: <https://kmu.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

10. Blahun I.S., Katsedan A.V. (2014) Modelivannia vzaiemozalezhnosti chynnykiv rehionalnoi konkurentospromozhnosti z yii potentsialom rozvytku [Modeling the interdependence of factors of regional competitiveness with its development potential]. *Problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 324–334.

11. Botvina N.O. (2011) Mekhanizm formuvannia y realizatsii finansovoi polityky v umovakh kryzovykh deformatsii ekonomichnoho prostoru [The mechanism of formation and implementation of financial policy in the conditions of crisis deformations of the economic space]. *Oblik i finansy APK*, no. 8, pp. 140–145.

12. Horyn V.P. (2020) Finansovi mekhanizm zabezpechennia suspilnoho dobrobutu: teoretychna kontseptualizatsiia ta problemy funktsionuvannia [The financial mechanism for ensuring public welfare: theoretical conceptualization and problems of functioning: monohr. Ternopil: TNEU, 516 p.

13. Dzhaman M.O. (2014) Teoriia ekonomiky rehionu [Theory of the economy of the region]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 384 p.

14. Dmytryshyn L., Zvorych O. (March 23, 2018) Otsinka konkurentospromozhnosti rehionu u konteksti vykorystannia liudskoho kapitalu [Assessment of the competitiveness of the region in the context of the use of human capital]. Intern. scien. conf. Economy and Management: Modern Transformation in the Age Globalization. Klaipeda, Lithuania: Baltic Publishing, pp. 81–84.

15. Dmytryshyn L.I., Zvorych O.I. (2020) Formuvannia kontseptsii ekonomichnoho rozvytku rehionu i rehionalna konkurentospromozhnist [Formation of the concept of economic development of the region and regional competitiveness]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriia: Ekonomika*, vyp. 25. Ivano-Frankivsk: Plai, pp. 7–13.

16. Dolishnii M.I. (2006) Rehionalna polityka na rubezhi XX–XXI stolit: novi priorytety [Regional policy at the turn of the 20th-21st centuries: new advantages]. Kyiv: Naukova dumka, 512 p.

17. Yepifanov A.O., Minchenko M.V., Dodashev B.A. (2008) Upravlinnia rehionom [Management of the region] / za zah. red. dokt. ekonom. nauk Yepifanova A.O. Sumy: DNVZ «UABS NBU», 361 p.

18. Zvorych I.T. (2009) Derzhavne rehuliuвання ekonomichnoho zrostannia: instytuty, mekhanizmy, infrastruktura (rehionalnyi zriz) [State regulation of economic growth: institutions, mechanisms, infrastructure (regional section)]. Kyiv: Vyd-vo «ArtEk», pp. 49–53; 111–135; 186–290.

19. Zvarych I.T., Zvarych O.I. (2015) Rehiion u systemi mizhnarodnykh konkurentnykh vidnosyn [The region in the system of international competitive relations]. *Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomika*, vyp. 11. Ivano-Frankivsk: Plai, p. 33–38.
20. Zvarych I.T., Zvarych O.I., Khoma V.B. (2019) Upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom rehiionu [Management of socio-economic development of the region]. Vyd-vo «PP Suprun V.P.», pp. 59–98; 105–141; 150–184; 270–287.
21. Kovaliuk B.I. (2014) Finansovo-kredytni instrumenty stymuliuvannia rozvytku maloho pidpriemnytstva. [Financial and credit tools for stimulating the development of small businesses]. *Efektivna ekonomika*, no. 9, pp. 130–134.
22. Metelenko N.I., Shulha O.P. (2016) Kontseptualizatsiia poniattia «finansovyi mekhanizm». [Conceptualization of the concept of "financial mechanism"]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, vyp. 10, pp. 171–179.
23. Piskunov R.O., Daudova I.V. (2020) Realizatsiia finansovoho mekhanizmu v umovakh transformatsiinykh protsesiv na mistsevomu rivni [Implementation of the financial mechanism in the context of transformational processes at the local level]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, no. 2 (33), pp. 249–258.
24. Romaniuk M.D. (2012) Ekonomika rehiionu: suchasni tendentsii ta osoblyvosti rozvytku [Economy of the region: modern trends and features of development]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Ekonomika*, no. 9, pp. 3–10.
25. Chychkalo-Kodraska I.B. Suchasnyi stan i problemy torhivli Ukrainy z Yevropeiskym Soiuzom [The current state and problems of Ukraine's trade with the European Union]. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua> (accessed July 7, 2023).
26. Bell D. (2002) The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting [The Coming of Post-Industrial Society: An Initiative in Social Forecasting]. Harper Colophon Books, 616 p.
27. Belleflamme P., Lambert T., Schwienbacher A. (2014) Crowdfunding: Topping the right crowd. [Crowdfunding: Topping the right crowd]. *Journal of Business Venturing*, vol. 29 (5), pp. 585–609.
28. Porter M. (2020) Konkurentna stratehiia. Tekhniky analizu haluzei i konkurentiv [Competitive strategy. Industry and competitor analysis techniques]. Per. z anhl. Natalii Koshmanenko. Kyiv: «Nash format», 416 p.
29. Biudzheth [Budget]. Available at: <https://mof.gov.ua> (accessed July 7, 2023).
30. Dohovir pro Yevropeyskyi Soiuz [Treaty on the European Union]. Available at: <https://uk.wikipedia.org> (accessed July 7, 2023).
31. Yevropeiska asotsiatsiia pro vilnu torhivliu [European Free Trade Association]. Available at: <https://geneva.gov.ua> (accessed July 7, 2023).
32. Yevropeyskyi Soiuz [European Union]. Available at: <https://uk.wikipedia.org> (accessed July 7, 2023).
33. Opryliudneno «Zvit pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu i Yevropeiskym Soiuzom [The "Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union" was published]. Available at: <https://kmu.gov.ua> (accessed July 7, 2023).
34. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy [Official website of the State Treasury Service of Ukraine]. Available at: treasury.gov.ua (accessed July 7, 2023).
35. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky [Official website of the State Statistics Service]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua> (accessed July 7, 2023).
36. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy [Official website of the State Fiscal Service of Ukraine]. Available at: <http://sfs.gov.ua> (accessed July 7, 2023).
37. Ofitsiinyi sait Departamentu finansiv Ivano-Frankivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii [Official website of the Department of Finance of the Ivano-Frankivsk Regional State Administration]. Available at: <https://if.gov.ua> (accessed July 7, 2023).
38. Ofitsiinyi sait Ministerstva ekonomiky Ukrainy [Official website of the Ministry of Economy of Ukraine]. Available at: <https://me.gov.ua> (accessed July 7, 2023).

Стаття надійшла до редакції 14 липня 2023 р.